

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فهرست مطالب

فصل اول: اهمیت حفظ قرآن از منظر آیات، روایات و بزرگان دین

4	جایگاه قرآن
7	نبی اکرم (ص)، اولین حافظ قرآن کریم
8	علی (ع)، برترین حافظ عصر پیامبر (ص)
9	سخنان بزرگان دین در مورد حفظ قرآن
10	انگیزه پرداختن به حفظ قرآن
12	فضه خادمه، نمونه تکلم با قرآن

فصل دوم: ویژگی‌های معلم حفظ قرآن

18	ویژگی معلم قرآن
19	چند توصیه به معلمان حفظ
19	حق شاگرد بر معلم به فرموده امام سجاد (ع)

فصل سوم: آشنایی با روش‌های مختلف حفظ

22	روشهای مختلف حفظ
23	جدول برنامه عادی حفظ قرآن کریم برای حافظان جزء 1

فصل چهارم: عوامل مؤثر در حفظ قرآن کریم

26	عوامل مؤثر در حفظ
29	مراحل حفظ قرآن
29	زمان مناسب برای حفظ
31	روش‌های به یاد سپاری
35	روش یادگیری شماره آیات
36	شرایط حفظ قرآن
41	اهمیت حضور در کلاسهای حفظ
42	ضرورت مجمع حفاظ قرآن
43	چند توصیه برای حافظ
44	نمونه حفظ یک آیه

پیش گفتار

قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا تَجْمَعُونَ ﴿٥٨﴾

بگو: «به فضل و رحمت خدا باید خوشحال شوند؛ که این از تمام آنچه گردآوری کرده‌اند، بهتر است» (سوره یونس 10/آیه 58)

قرآن این معجزه جاودان الهی کتاب هدایت و رحمت است که بر قلب انسان کامل، حضرت خاتم الانبیاء، محمد مصطفی (ص) نازل شده است. همانطور که از مفهوم آیات کریمه برمی آید، هدف از نزول آن آشنایی و تدبیر و عمل به آموزه های متعالی و انسان ساز آن در کنار ثقل دیگر- سیره و سنت اهل بیت عصمت و طهارت (علیهم السلام)- است که متأسفانه در زندگی ما مهجور مانده است.

یکی از شیوه های آشنایی و تقرب به قرآن کریم، تلاوت و حفظ آن می باشد که موجب ارتباط و انس با قرآن است و آثار و برکاتی که بر حفظ و تلاوت قرآن مترتب است از این ارتباط سرچشمه می گیرد. حفظ قرآن در صورتی که همراه با توجه و فراگیری معانی و ترجمه آیات باشد، جامع ترین روش انس با قرآن محسوب می شود و از آن جا که پایه حفظ هر مطلبی تکرار همراه با توجه و تمرکز است، حافظ قرآن آیات را بارها با توجه و تمرکز تلاوت می کند و همین انس بیشتر را فراهم می آورد. توجه به این نکته که علت اصلی حفظ هر چیز می تواند نیاز یا علاقه به آن باشد، ما را به این حقیقت می رساند که قرآن هم نشین حافظ می گردد و سپس تغییر رفتار و منش و افکار او را به دنبال دارد. چه سعادت بالتر از این که انسان به این قله رفیع صعود کند. هم نشینی با قرآن یعنی ملازمت با تذکر دهنده ای عزیز، مشفق و صادق و در نتیجه ایجاد روشن بینی در عدم ارتکاب گناه و برداشت ناصواب. چنانچه فرمود: إِنَّ

الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَئِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ ﴿٢٠١﴾ (اعراف 201/7)

و از طرف دیگر بوجود آمدن فضایل و مکارم اخلاقی بسته به میزان ظرفیت و استعداد حافظ و مهم تر از همه آنها آرامش و طمأنینه که بزرگترین گمشده انسان در عصر حاضر است.

ناگفته پیداست حفظ و تلاوت هدفمند مقدمه تدبیر و تفکر در قرآن است و این دو روشی برای توجه به نکات ارزشمند و دستیابی به حیات طیبه است که حافظ و قاری را برای هدایت افکار و منویات خود به سمت حقیقت و ورود دستورالعمل ها به زندگی با استفاده از آیات توانمند خواهد کرد.

مجموعه پیش رو پاسخی به نیاز جامعه قرآنی، به ویژه علاقه مندان به حفظ قرآن کریم است. از مدت ها پیش ضرورت شناخت مبانی حفظ قرآن، شیوه های تدریس آن و اصول و روش هایی که علاقه مندان با استفاده از آنها بهتر می توانند به حفظ قرآن بپردازند، احساس می شد تا اینکه مرکز هماهنگی، توسعه و ترویج فعالیت های قرآنی وزارت

فصل اول

اهمیت حفظ قرآن
از منظر آیات و روایات
علما و بزرگان دین

جایگاه قرآن

خداوند متعال درک و فهم قرآن را آسان قرار داده است: وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ

مُذَكِّرٍ. (قمر 17/54)

خداوند حکیم این ویژگی را بیهوده در این کتاب آسمانی قرار نداده است. مطابق احادیث، حفظ قرآن یکی از الطاف بزرگ پروردگار به امت اسلام است، پس بر هر فرد مسلمان لازم است که در حد توان خویش، در درک و فهم قرآن کوشا باشد و از آیات نورانی آن بهره گیرد. چنانچه رسول الله (ص) فرمود: إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ إِذَا أَنْعَمَ عَلَى عَبْدِهِ، أَنْ يَرَى أَثَرَ نِعْمَتِهِ عَلَيْهِ خداوند دوست می‌دارد اثر نعمت خود را بر بندگانش ببیند.¹

خداوند در قرآن کریم جایگاه قرآن را قلوب مؤمنان معرفی می‌کند، نه اوراق و مصحف‌ها: بَلْ هُوَ آيَاتُ

بَيِّنَاتٍ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَمَا تَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الظَّالِمُونَ. (عنکبوت 49/29) بدیهی است مؤمنان هنگامی نهایت استفاده را از این آیات گهربار می‌برند که سینه خود را از آن مملو سازند.

پروردگار زنان پیامبر را که به او انتساب دارند و باید اسوه‌ای نیکو برای مسلمانان باشند، امر می‌فرماید که از حضور خود در خانه رسالت بهره بگیرند و آنچه از آیات الهی و احادیث پیامبر در آن می‌شنوند، به خاطر بسپارند:

وَأَذْكُرَنَّ مَا يُتْلَىٰ فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا.

(احزاب 34/33) آن است که آیات الهی دائماً در ذهن ایشان باشد و به موجب آن عمل کنند. پس سزاوار است که مسلمانان نیز در این مسئله از ایشان پیروی کنند، تا از برکات و فواید این کار بهره‌مند شوند.

یکی از خصوصیات منحصر به فرد قرآن کریم، قابلیت آن برای حفظ کردن است که عده‌ای از مفسران مراد از

فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ (مزمّل 20/73) را قرائت قرآن در غیرنماز دانسته‌اند که در نزد اکثر مفسران حمل بر استحباب

قرائت می‌شود، نه وجوب آن. چرا که اگر قرائت قرآن واجب باشد، حفظ آن نیز واجب خواهد بود و بدیهی است که حفظ قرآن از امور مستحبی است. عده‌ای دیگر آیه را حمل بر وجوب کرده؛ زیرا قاری در حین قرائت بر اعجاز قرآن و دلایل توحید و ارسال پیامبران، وقوف می‌یابد.

¹ تفسیر مراغی، احمد بن مصطفی، دار احیاء التراث العربی

مهم‌ترین آیات مرتبط با مسئله حفظ قرآن که مورد بحث مفسران قرآن کریم قرار گرفته است، عبارت‌اند از:

- 1- إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ (حجر 9/15)؛ خداوند قرآن را نازل کرده و ضامن حفظ آن است. در واقع ما با حفظ قرآن، خود را از فتنه‌های آخرالزمان حفظ می‌کنیم. قرآن محفوظ است به حفظ الله، و ممکن است حفظ قرآن در قلب‌های مؤمنان یکی از شیوه‌های این محافظت باشد.
- حضرت آیت الله جوادی آملی - دامت برکاته - می‌گویند: «مطابق این آیه اگر قلب کسی ظرف قرآن شد، از آنجا که لازمه حفظ مطرووف (قرآن) حفظ ظرف است، پس خداوند محافظت از او را نیز تضمین نموده است.¹»
- 2- لَيْسُوا سَوَاءً مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ آيَاتِ اللَّهِ ءَانَاءَ اللَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ (آل عمران 113/3)؛ حتی اهل کتاب، کتاب آسمانی خود را می‌خوانده‌اند، پس ما مسلمانان هم نباید از تلاوت کتاب خویش غافل شویم.
- 3- فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ (مزمل 20/73) تنها در سایه حفظ قرآن این امر تحقق می‌یابد.
- 4- قَالَ كَذَلِكَ أَتَتْكَ ءَايَاتُنَا فَنَسِيتَهَا وَكَذَلِكَ الْيَوْمَ تُنسى (طه 126/20)؛ فراموشی آیات الهی به خود فراموشی و در نتیجه به خدا فراموشی منجر خواهد شد.
- 5- وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَعْمَى (طه 124/20)؛ روی برگرداندن از آیات الهی باعث گمراهی در دنیا و همچون کوران محسور شدن در آخرت خواهد بود.
- 6- الرَّحْمَنُ، عَلَّمَ الْقُرْآنَ (الرحمان 55/1 و 2)؛ اما یادمان باشد که معلم اول و آخر، خداوند متعال است و ما فقط وسیله‌ایم.

همچنین روایات به‌خوبی نشان می‌دهد حافظان، مفسران و عاملان به قرآن در ردیف سفیران وحی و همگام با آنها هستند. وقتی آنها کاری شبیه فرشتگان و حاملان وحی انجام می‌دهند، در ردیف سفیران الهی قرار می‌گیرند. از

¹ چرا قرآن را حفظ کنیم؟ حسینی، 1384: 158.